

Godny S. P., a searcheng ineerat the Department of Political Scienc
esat the National Pedagogical Dragomanov University
(Ukraine, Kyiv), hodniy@bigmir.net

Lobism: kays approaches to modern defense

The paper considers the concept, essence and significance of the phenomenon of lobbyism as a social phenomenon. The existing methodological approaches to the understanding of lobbying, the conditions and possibilities for the practical implementation of lobbying activity in the modern Ukrainian society have been analyzed. Given the diversity in the definition of lobbying, certain features are distinguished, regardless of interpretation. The necessity of developing such a methodology is shown, which is a certain combination, a combination of approaches and methods that complement each other and allow in general to adequately interpret the nature of lobbyism.

Keywords: lobbying, lobbying, lobbying, political institution, methodological approach, legalization of lobbyism, groups of influence.

* * *

УДК 355.

Ільницький І. Л.,
Національна академія сухопутних військ
ім. гетьмана Петра Сагайдачного
(Україна, Львів), kasan.emilia@gmail.com

Середенко М. М.,
Національна академія сухопутних військ
ім. гетьмана Петра Сагайдачного
(Україна, Львів), kasan.emilia@gmail.com

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ СУЧАСНОСТІ

Розкрито сутність оцінювання та прогнозування суспільно–політичної обстановки, визначення чинників та умов суспільно–політичної обстановки, у воєнних конфліктах сучасності які безпосередньо або опосередковано впливають на рівень сформованості морально–психологічної спроможності особового складу виконувати завдання за призначенням, у вироблення замість та прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: оцінювання та прогнозування суспільно–політичної обстановки, чинники суспільно–політичної обстановки, інформаційно–психологічні заходи.

Події на Сході України за останні роки та їх аналіз засвідчує, що проти нашої держави розв'язана безпрецедентна великомасштабна «гібридна війна» з активним застосуванням незаконних збройних формувань (НЗФ), диверсійних розвідувальних груп (ДРГ) та підрозділів Збройних сил Російської Федерації (РФ). Під час анексії Криму та бойових дій на Сході України застосовувалися нові розробки високотехнологічних зразків озброєння військової техніки (ОВТ), широке застосування космічних розвідувальних, навігаційних і ударних систем, зросли масштаби інформаційної, інформаційно–психологічної і радіоелектронної боротьби (РЕБ) не тільки в наземному і повітряному середовищах, але і у кібернетичному просторі [2, с. 19]. Важливою функцією, яка виконується органами військового управління (ОВУ), є прийняття військово–політичного рішення щодо загроз національним інтересам держави. Оцінювання суспільно–політичної обстановки (СПО) – це комплекс заходів щодо збору, аналізу та прогнозування відносин між суб'єктами суспільно–політичних відносин (СПВ) у певний період з метою забезпечення командира (начальника) повною та достовірною інформацією щодо відношення населення у визначеному регіоні до військ

та до їх дій, визначення потенційних ризиків та загроз воєнного характеру, стан захищеності національних інтересів, оцінка впливу економічних, політичних, демографічних та інших проблем на безпеку України. Агресія проти України характеризується потужним інформаційно–психологічним впливом на державні, політичні структури, населення та особовий склад Збройних Сил (ЗС) України, основним завданням якої є дестабілізація суспільства, формування недовіри до народу України та ЗС, владних інституцій та силових структур. Основними чинниками прийняття рішення є оцінювання і прогнозування суспільно–політичної обстановки з метою визначення факторів і обставин, які зумовлюють оперативну обстановку, що склалася (або може скластися) на визначений момент часу в районі ведення бойових дій.

Актуальність зазначеної проблеми визначається недостатнім її вивченням, що обумовило необхідність здійснення аналізу, уточнення змісту і завдань щодо чинників та умов їх існування. Різні аспекти оцінювання та прогнозування СПО проблем до нового формату протидії агресору, є новою. Визначення чинників та умов розглядалися у наукових дослідженнях ряду визначних науковців.

Аналіз та зміст їх праць свідчить, про те, що останнім часом з'явилося чимало поглядів і теоретичних підходів стосовно, «гібридної війни». Разом з тим, аналіз послідовності розвитку «гібридної війни» РФ проти України у військових та наукових виданнях ще недостатньо висвітлений. Війна, яка ведеться проти України, є новою за змістом, формами, способами, методами та засобами ведення бойових дій, які охоплюють всі сторони життя. Характерною рисою сучасності є спрямованість військово–політичного керівництва провідних країн світу на отримання технологічного лідерства, оскільки перевага у ОВТ або технологіях розглядається, як основа, для досягнення перемоги над будь–яким противником. Прагнення до технологічної переваги і зростання інформаційної складової сучасних операцій (бойових дій) сприяє до активному переміщенню театр військових дій (ТВД) у космічний простір [2, с. 21]. Космічною діяльністю у світі займаються понад 130 країн світу, з них 20 запускають власні орбітальні засоби національними або орендованими носіями. У військових цілях у навколосемному просторі функціонує велика кількість космічних систем (КС), космічних апаратів (КА), які призначені для своєчасного та якісного забезпечення військово–політичного керівництва країн, збройних сил, стратегічних, оперативних, тактичних формувань, необхідною для прийняття важливих політичних і військових рішень. Аналіз досвіду підготовки та ведення локальних війн і збройних конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ ст. вказує на зростання ролі космічних технологій під час вирішення завдань військового протистояння. Зокрема, операції в Іраку «Щит у пустелі» і «Бура в пустелі» (1990–1991), «Лис у пустелі» (1998), «Союзнацька сила» в Югославії (1999), «Свобода Іраку» (2003) демонструють провідну роль космічних інформаційних засобів у бойовому забезпеченні дій військ. В 2008 р. майже одночасно відбуваються дві події – розпочинаються збройні конфлікти у Південній Осетії та Грузії за участю Російської Федерації.

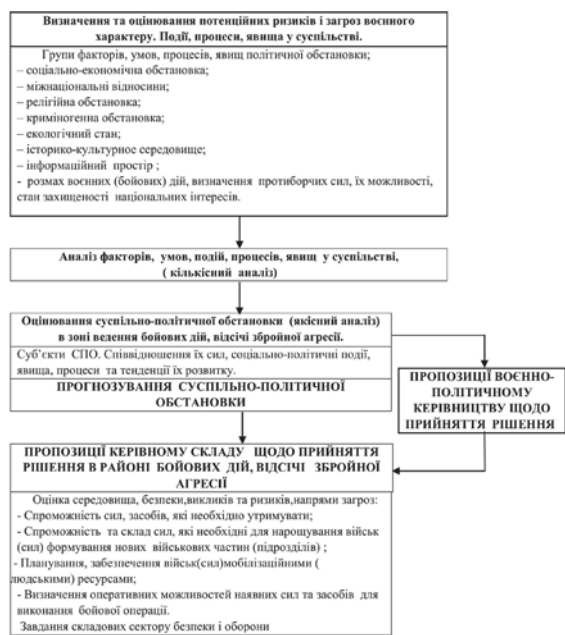

Рис. 1 Схеми аналізу, оцінювання та прогнозування СПО в районі відсічі збройної агресії РФ

З 2014 року агресія Росії проти України відбувається у контексті системної кризи світової безпеки. Східна Європа перетворилася на територію нестабільності та загроз внаслідок незаконних і нелегітимних дій Росії, яка підірвала систему міжнародних відносин, які будувалася протягом десятиліть. Вогнища напруженості на Близькому Сході, в Південній Азії, у Східній Європі, фактично оточили трансатлантичну спільноту, міграційна криза, діяльність ІДІЛ, сирийський воєнний конфлікт довели, що імперська політика Кремля не обмежується пострадянським простором, тому Україна є лише плацдармом для подальшої експансії. Нове високотехнологічне покоління війн (військових конфліктів) пов'язують із розробкою та масовим застосуванням високотехнологічних засобів (ВЗ), систем і комплексів, створених найрозвиненішими країнами, що надає їм якісної військово-технічної та стратегічної переваги під час ведення бойових дій без необхідності значних угруповань військ [2, с. 21]. Провідні фахівці й дослідники, визначають сутність воєнних дій сучасності й майбутнього, ведуть мову про високотехнологічні «гібридні війни», воєнні конфлікти, бойові дії. Потенціал ведення війн нового покоління (складова армії нового типу), основу якого складають сили спеціальних операцій (ССО), інформаційно-психологічних операцій (ІПО) та радіоелектронної боротьби, а також кібервійська (війська кібернетичної розвідки, захисту і впливу) органи розвідки (технічних видів розвідки, військової, спеціальної розвідки, тощо) оперативного управління силами та засобами, зв'язку, підрозділи, оснащені робото-технічними комплексами та засобами боротьби з ними, інші високотехнологічні сили та засоби [2, с. 22].

Російсько-український конфлікт на сході України за останні чотири роки характеризується довгостроковими, незадовільними відносинами між Києвом та Москвою. Агресія РФ завдала Україні величезних втрат (людських, територіальних, економічних) та залишила на

тривалий період часу формат лише конфронтаційного співіснування з Росією. Позиція Кремля нав'язала Україні не лише загрозу державності України, її суверенітету, але й єдності ЄС та політичного устрою Європи. В зв'язку з цим, вкрай важливим є пошук адекватних, ефективних відповідей, формування спільної політики протистояння російській експансії [7, с. 2]. До цього часу методика оцінювання та прогнозування СПО не були предметом спеціального наукового дослідження. У наукових працях висвітлювалися лише окремі аспекти цієї проблеми. Необхідність її глибокого розроблення обумовлюється практичними запитам та потребами.

Мета статті. Провести аналіз змісту і завдань оцінювання та прогнозування СПО, прийнятих відповідних рішень керівним складом МОУ, ГШ, СВ ЗС України, визначення завдань та доведення їх до військ (сил), прийняття відповідних рішень на рівні «начальник-підлеглий», вироблення замислу щодо протидії агресору.

«Гібридна війна», яку розв'язала і веде РФ проти України, на погляд фахівців, є довгостроковим фактором її впливу на українську політику, економіку, воєнну, інформаційну, соціальну та інші сфери життєдіяльності держави. СПО є складовою частиною оперативної обстановки. Її оцінювання та прогнозування здійснюється для вироблення, прийняття, реалізації рішень, а також для організації і здійснення морально-психологічного забезпечення виконання визначених завдань військовими частинами (підрозділами) СВ ЗС України. Щоб захистити державність (не допустити насильницької зміни політичного керівництва), потрібно, по-перше, зберегти соціально-політичну стабільність у країні; по-друге, виявити головний напрямок дій супротивника, оцінити залучені ним сили, засоби, ресурси, а також характер і масштаб їх застосування; по-третє зрозуміти задум супротивника й основні сценарії реалізації цього задуму; по-четверте, підготувати та виробити чітку стратегію протидії. Війна проти державності – це духовна війна, в якій відбувається знищення не тільки й не стільки військового потенціалу держави-мішені. Ключові об'єкти такої війни – знищення систем духовних, етичних та культурних цінностей держави, її політико-ідеологічної системи, управлінської еліти та системи управління, фінансової системи держави, а також зовнішньої та внутрішньої політики [9, с. 7].

Обстановка ускладнюється тим, що ЗС України під час виконання завдань мають залишатися у правовому полі, застосовувати зброю з певними обмеженнями, та діяти, як правило, в густонаселених районах. Через прорахунки у формуванні воєнної політики держави, Україна не змогла протистояти «гібридній війні» агресії РФ у Криму. Зокрема, неефективно виявилася система протидії спеціальним інформаційним та інформаційно-психологічним операціям, які проводилися проти військовослужбовців ЗС України та членів їх сімей у Криму, в яких брали участь сили: ССПО РФ. В результаті дій військовослужбовців ЗС РФ були заблоковані військові частини та гарнізони цивільними особами, «зеленими чоловічками», із залученням жінок та дітей, проведенням масових мітингів, проведення роботи з військовослужбовцями про привабливість переходу на військову службу до збройних сил РФ, залякування командирів військових частин та військовослужбовців

негативними наслідками переміщення на територію України, вплив на їх свідомість прийняття рішення через родини. Прорахунки у воєнній політиці та в оснащенні ЗС України ОВТ мали наслідки під час ведення бойових дій на Сході України: недостатня кількість засобів контрбатареїної та радіоелектронної боротьби, радіоелектронного придушення, засобів зв'язку, безпілотних літальних апаратів, тощо. Нерозв'язаними проблемами залишаються: відсутність механізму (спроможностей) його складових і необхідних ресурсів для захисту життєво важливих інтересів суспільства й держави; низький рівень інформаційно-аналітичної підтримки діяльності сектору безпеки та оборони і супроводу реалізації національних інтересів у визначальних сферах життєдіяльності держави; недосконалість системи планування, прогнозування та спільного застосування військ(сил), їх підготовки й всебічного забезпечення; недосконалість нормативно-правової бази в частині, яка регламентує функціонування сектору безпеки та оборони в кризових ситуаціях [9, с. 2]. Слід зазначити, що характер загроз, новітні методи підготовки й ведення бойових дій в районі відсічі збройної агресії РФ підтвердили необхідність інтеграції усіх зусиль, які покладаються на Генеральний штаб ЗС України. Відповідно до закону України ГШ ЗС України здійснює стратегічне керівництво силами та засобами ЗС України, інших утворених, відповідно до законів України, військових формувань МВС України, Національної гвардії України (НГУ), центральних органів виконавчої влади, які реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, відсічі і стримування збройної агресії РФ безпосередньо у Донецькій та Луганській областях.

Командувач об'єднаних сил реалізує свої повноваження через Об'єднаний оперативний штаб ЗС України (ООШ) ЗС України через відповідні органи військового управління, здійснює планування, організацію та контроль виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, спрямування, координацію і контроль за діяльністю ЦВС та ЦВА у Донецькій та Луганській областях з питань національної безпеки і оборони [8, с. 3]. Таким чином, завдання основних сил та засобів оборони визначаються їх органами управління та погоджуються встановленим порядком. Прийняття правильних рішень становить основу виконання бойових завдань управління, таких як цілеспрямованість, розподіл обов'язків між посадовими особами органів управління при плануванні виконання визначених заходів. Оцінювання та прогнозування розвитку СПО та оцінювання наявних оперативних (бойових) можливостей передбачає: визначення реальних та потенційних ризиків і загроз воєнного характеру, можливість та здійснення основних сил та засобів на стан захищеності національних інтересів України у сфері оборони; вплив факторів зі сторони окремих держав, їх зовнішня політика, політичні сили, міжнародні тощо; окремі внутрішні проблеми у тому числі; оцінка економічних, політичних, демографічних та інших проблем; оцінювання рівня небезпеки.

Збройних Сил за видами і родами військ (спеціальних військ); оцінка рівня підготовленості та вишколу особового складу за видами і родами військ

для виконання завдань у прогнозованих ситуаціях; наявність необхідних зразків ОВТ для виконання завдань за ситуаціями, з урахуванням їх технічного стану та здатності виконувати завдання в будь-яких умовах за призначенням; оцінка стану МТЗ (логістики), медичного забезпечення, стан матеріальних запасів та їх поповнення.

Процес оцінки СПО характеризується виникненням можливих конфліктних ситуацій і їх негативного впливу на національні інтереси України із залученням представників ГШ ЗС України, ГУР, МОУ, командувань видів Збройних Сил, ІВФ та ПрО. У систему форм ведення інформаційної боротьби доцільно включити інформаційні удари, акції, атаки, операції. Інформаційне протистояння (боротьба) є одною із форм боротьби сторін, що представляє собою використання спеціальних (політичних, економічних, дипломатичних, військових та інших) методів, способів і засобів для впливу на інформаційне середовище протилежної сторони і захисту власної в інтересах досягнення визначених цілей. Рівень складності СПО значною мірою залежить від наявності у країні та її регіонах соціальних конфліктів, таких як страйків, акцій протестів або революцій. З метою протидії РФ потрібно заздалегідь розпізнавати рівень соціального напруження та здійснювати заходи щодо його попередження. Аналіз поглядів науковців на сутність поняття «соціальна напруга» дозволив сформулювати його таким чином: «соціальна напруга» у країні та її регіонах – це особливий соціально-психологічний стан населення або окремих його соціальних груп, який залежить від рівня задоволення їх потреб і проявляється у девіантній поведінці або зміні місця проживання та сімейного стану. Як показують дослідження, на «соціальну напругу» впливає ряд факторів: політичних, військових, етнічних, правових, психологічних, економічних (якості життя населення). Тому, використовуючи підходи, які розроблені для оцінювання рівня складності оперативної обстановки у праці [3] та рівня «соціальної напруги», слід визначити рівні складності суспільно-політичної обстановки. Це дозволяє вважати, що під впливом соціальних факторів суспільно-політична обстановка у певному регіоні України набуває таких рівнів складності: звичайна, ускладнена, кризова та надзвичайна.

Суспільно-політична обстановка (звичайна). Під політичною стабільністю СПО розуміють баланс соціальних груп, політичних сил, за яких вони не можуть суттєво змінити політичну систему у своїх інтересах, забезпечують стан відносної рівноваги інтересів суспільних груп та політичних лідерів. Взаємовідносини суб'єктів суспільно-політичної обстановки характеризуються відсутністю соціального напруження. Соціально-політичні інтереси і цілі сторін збігаються і не мають подібних проявів, органи державної влади і місцевого самоврядування забезпечують сприятливі умови для функціонування національної економіки; ПрО своєчасно відстежують зміни в обстановці, запроваджують ефективні заходи щодо охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки у суспільстві; установи, організації, підприємства працюють у звичайному режимі. Реальні події, процеси, явища та тенденції їх розвитку характеризуються відсутністю соціального напруження

у політичній, соціально–економічній сферах, згуртованістю населення різних національностей; релігійна обстановка визначається відсутністю міжконфесійних протиріч; стан злочинності і характер правопорушень перебувають у межах середньо статистичних показників; екологічний стан регіону не виключає соціального напруження; стан інформаційного простору забезпечує, в основному, здійснення позитивного інформаційно–психологічного впливу засобів масової інформації на населення та особовий склад ЗС України. Функціонування підприємств і установ усіх форм власності, органів державної влади і місцевого самоврядування змушені перейти до посиленого режиму функціонування і здійснювати заходи для приведення у готовність до застосування силових структур.

Суспільно–політична обстановка (ускладнена). Головні показники стану національної економіки свідчать про наявність негативних тенденцій, які відбуваються на соціальному самопочутті переважної більшості українських громадян. Показники суспільного добробуту свідчать про поширення бідності працюючих, зростання заборгованості з виплат заробітної плати, насамперед працівникам бюджетної сфери, зменшення приросту заощаджень українських сімей, загальне поглиблення майнової поляризації суспільства, тощо. Ці обставини зумовлюють недовіру до інститутів влади, упевненість більшості громадян у тому, що всі вищі інститути влади, зокрема й Парламент, діють в інтересах, насамперед, великого капіталу та/або «ділків» тіншового бізнесу [10, с. 11]. Оплата праці в Україні залишається найнижчою серед європейських держав (за винятком Молдови). Набуло поширення таке явище, як «бідність працюючих». Показники суспільного добробуту свідчать про поширення бідності працюючих, зростання заборгованості з виплат заробітної плати, насамперед працівникам бюджетної сфери, зменшення приросту заощаджень українських сімей, загальне поглиблення майнової поляризації суспільства, тощо. У широкому розумінні політичну корупцію можна визначити як зловживання владою в політичних цілях (щонайменше, такі цілі повинні мати пріоритет над іншими). Такими головними цілями є: – отримання влади; – її утримання, зміцнення або збільшення (розширення повноважень). Отримання (та утримання) влади, збільшення владних повноважень та незаконне збагачення політичні корупціонери можуть забезпечувати найрізноманітнішими протиправними діями корупційного характеру. Парламент приймає закони, вигідні лише певній політичній силі. Уряд ухвалює рішення на користь певної підприємницької структури; міська рада надає землю чи передає у власність або оренду майно «потрібній» особі чи структурі. У виконавчій гілці влади це відбувається, насамперед, шляхом плати за посаду (купівля–продаж посад), призначення на посади незалежно від ділових якостей кандидата, а винятково (переважно) з політичних та особистих міркувань. Такий спосіб формування виконавчої влади в Україні полегшується, зокрема, відсутністю політичної відповідальності за кадрову роботу та конкурсу при призначенні на найвищі посади у виконавчій владі на державному та регіональному рівнях, а також вкрай неефективним громадським контролем над діяльністю виконавчої влади. Досить широким є набір корупційних засобів, які можуть застосовуватися

під час формування судової гілки влади. Це, зокрема, застосування підкупу під час добору кандидатів на посади суддів, їх проходження через кваліфікаційні комісії та ВРЮ, у процесі обрання на посаду судді безстроково. Політична корупція є визначальним чинником корупційних процесів у державі загалом. Оскільки вона притаманна суб'єктам, які формують фундаментальний для всієї державної діяльності чинник – політичну волю, то ступінь ураженості таких суб'єктів корупцією визначає сутність і зміст державної політики в усіх суспільних сферах, у сфері протидії корупції. Нинішній стан справ у країні, головні тенденції і перспективи політичного, економічного та суспільного розвитку, результати (а точніше – їх відсутність) протидії корупції дають підстави також для висновку про надзвичайно високий, критичний рівень корумпованості суб'єктів, які уособлюють політичну (державну) владу в Україні. Рівень суспільно–економічного розвитку, якість життя людей, ступінь їх правової захищеності в сучасному світі головним чином визначаються характером організації суспільного життя. Здійснення цієї організаційної функції покладається на публічну владу. Очевидним є те, що як попередня, так і діюча влада нездатні належним чином організувати суспільне життя в Україні. Така нездатність зумовлена, насамперед, пріоритетом у їх діяльності особистих інтересів, некомпетентністю, надмірною політичною ангажованістю та масштабною корумпованістю [15, с. 67].

Суспільно–політична обстановка (кризова). Розробка і практичне здійснення політики регіональної безпеки повинні передбачити, окрім виявлення та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз, територіальної цілісності України, формування територіальної єдності держави. Кризова ситуація це: – тимчасове припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи; – значне поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості; – значне порушення процесу відтворення в економіці, що виявляється у виробництві товарів, скороченні виробництва, руйнування грошових і кредитних відносин, банкрутстві промислових, торговельних і банківських фірм, зростання масового безробіття, різкого зниження життєвого рівня народу. Оцінка ступеня територіальної єдності регіонів України, відповідності розвитку соціально–економічних і суспільно–політичних процесів, устрою країни виступають чи не найважливішими узагальнюючими показниками регіональної безпеки [11]. Гостра кризова ситуація виникла влітку 2013 році. Так, 14 серпня всі українські товари, які постачалися до Росії, були віднесені до категорії ризикових, що фактично створили ситуацію «митної війни», поставки всіх українських товарів до Росії були заблоковані. Невипадково ця економічна блокада України розпочалася напередодні Вільнюського саміту, де передбачалося підписання Угоди про асоціацію Україна – ЄС.

Ситуація катастрофічно погіршилася після початку військової агресії Росії проти України. Обсяги торгівлі стрімко знижувалися упродовж наступних 2014–2016 років, щорічне зниження сягало 35–40% [7, с. 12]. Наприкінці 2014 року, у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», було надано законодавче визначення

поняття «кризова ситуація», як крайнє загострення протиріч, гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні. Сьогодні є вкрай актуальним практично розмежувати в законодавстві поняття «кризова ситуація», та «надзвичайна ситуація» одночасно встановивши, що «кризова ситуація» загрожує національній безпеці. Класифікаційні ознаки перших двох груп ситуацій та органи державної влади, відповідальні за класифікацію та реагування на них. Значною внутрішньою загрозою в Україні є зростання «тіньової» економіки та посилення її криміналізації. Криміналізація економіки поступово призводить до криміналізації всієї держави, що загрожує її існуванню, тому повинна розглядатися як загроза національній безпеці України. До найбільших загроз в економічній безпеці інтересам України слід віднести: відсутність системи економічної безпеці України; неефективність державного регулювання та керованості соціально-економічними процесами; зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації; свідомі чи несвідомі дії представників вищих органів влади та управління, які спрямовані на заподіяння шкоди національним інтересам України; соціальна незахищеність значної частини населення, зростання бідності. Соціально-політичні інтереси і цілі опозиції спрямовані на дестабілізацію суспільної обстановки, дезорганізацію роботи органів державної влади і місцевого самоврядування. Реальні соціально-політичні події, процеси, явища та тенденції їх розвитку характеризуються соціальним напруженням у політичній, соціально-економічній сферах, які проявляється у мітингах, демонстраціях, пікетуванні, державних установ. Міжнародні відносини характеризуються ворожим протистоянням населення різних національностей; релігійна обстановка визначається проявом міжконфесійних протиріч; стан злочинності і характер правопорушень значно підвищилися, в порівнянні із середньостатистичними показниками; загострюються проблеми щодо екологічного стану у регіоні [13].

Суспільно-політична обстановка (надзвичайна). Надзвичайна ситуація – це порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або на території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, застосуванням засобів ураження, терористичними (диверсійними) актами, діями антиконституційного спрямування або іншими чинниками, що призвели (можуть призвести) до загибелі людей, завдання шкоди їх здоров'ю, значних матеріальних збитків та (або) можуть завдати шкоди довкіллю у мирний час чи в особливий період (або під час ведення бойових дій). Взаємовідносини суб'єктів суспільно-політичної обстановки характеризуються значним соціальним напруженням, яке загострилося настільки, що органи державної влади і місцевого самоврядування можуть опинитися на межі втрати управління суспільством; назріває потреба у введенні режиму надзвичайного стану.

Соціально-політичні інтереси і цілі протидіючих сил (опозиційних політичних партій, рухів, громадських організацій) спрямовані на захоплення державної влади, протиправну зміну конституційного ладу, порушення територіальної цілісності держави із застосуванням сили, що загрожує загибеллю (чи настала загибель) значній кількості людей.

За результатами аналізу досліджень доцільно ввести рівні значення СПО: стабільна та нестабільна.

Суспільно-політична обстановка (стабільна). Рівновага на всіх рівнях політичної системи визначає можливість динамічного і сталого розвитку в усіх підсистемах суспільства. Стан демократичної стабільності політичних інститутів надає можливості для розв'язання таких важливих політологічних проблем, як мінімальні умови демократизації, результативність політичних демократичних перетворень у транзитивних суспільствах, розбудова дієздатного громадянського суспільства. Безпечне середовище політичної системи виступає вагомим чинником перевірки адаптивності політичних інститутів нової демократії в сучасній Україні. Наявність внутрішніх та зовнішніх викликів політичній стабільності перевіряє на міцність не лише системи прийняття рішень, але й ціннісні та нормативні аспекти політичної участі. Ситуація трансформаційного розвитку сучасної України спонукає до переосмислення структури безпечного середовища країни, починаючи з років проголошення незалежності. Події Євромайдану та початку конфлікту на Сході засвідчили, що Українська держава потребує не лише дієвих механізмів запобігання загрозам в оборонному секторі, але й внутрішньополітичної консолідації, ефективності інститутів політичного представництва, здатності політичного класу генерувати нові ідеї та забезпечувати їх реалізацію. Також виклики політико-інституційної стабільності в сучасній Україні визначають перспективи демократичних реформ та приєднання України до Євроатлантичної спільноти. Стан політичної стабільності в окремих тлумаченнях є наслідком сталого існування ключових елементів демократичної політичної системи. Політична стабільність має суто процедурний та формальний рівень, пов'язаний з діяльністю конкретних інститутів та установ протягом певного періоду та їх роботи у нормативному полі. В сучасній Україні проблеми політико-інституційної стабільності надається значна увага через низку загроз, перед якими перебуває держава після подій на Майдані Незалежності 2013–2014 років. Стан політико-інституційної стабільності у демократичних умовах викликає увагу через наявність постійних конфліктних взаємодій, можливостей змагання за владу, конкурентного представництва політичних інтересів. Загалом, політична стабільність є структурною передумовою розвитку інституційної інфраструктури політики, її ускладнення та переходу на новий рівень. При цьому, політична модернізація в Україні традиційно розуміється як таке оновлення політичної системи, яке виводить її на рівень кращих світових зразків. Український парламентаризм після 2014 року не змінився у своїх базових характеристиках. Він у загальних рисах відображає атомізовану партійну систему, значний розрив між соціальними групами та рівнем їх представництва, неpubлічність макрополітичних домовленостей. На основі консолідації національно-демократичних політичних сил має розпочатися формування національних механізмів реагування на зовнішні та внутрішні виклики політичної безпеки. На сучасному етапі спостерігається істотна диспропорція у зосередженні зусиль політичної спільноти України щодо реагування на виклики безпеки військового типу.

Водночас значна увага має приділятися економічній стабілізації, формуванню культурної ідентичності, захисту інформаційного, поля тощо. Проблеми стабільності і конфліктів стали особливо пекучими, оскільки пов'язані безпосередньо зі складними і неоднозначними процесами демократизації і значною мірою вирішували їх долю. Докорінно ситуація змінилася лише після того, як колишнє «безконфліктне» радянське суспільство вибухнуло величезною безліччю конфліктів глобальних, регіональних, локальних, економічних, політичних, етнічних, конфесійних та ін. Радянське суспільство виявилось повністю обеззброєним перед цими процесами. Даний приклад за період минулого, слід вважати синдромом, який можна назвати «завульована політична стабільність». Друге народження чи повторення такого політичного синдрому передувало період перед листопадними подіями 2014 року, які ввійшли в історію, як «помаранчева революція». Це було зумовлено тим явищем, що суспільство виявилось не готовим повністю адаптувати цінності демократії і сприяти її розвитку. І тому стабільність сприймалась лише як ритуал, що необхідний для цілісного впровадження демократичних реформ. Політична стабільність – одна із сторін соціальної стабільності, її можна визначити як співвідношення соціальних груп і політичних сил, при якому жодна із них не може істотно змінити політичну систему в своїх інтересах, тобто забезпечує її статус–кво. Передбачається стан відносної рівноваги, збалансованості спільностей, соціальних груп і політичних інститутів як суб'єктів владних відносин. Збалансованість здійснюється по лінії як вертикальних, так і горизонтальних зв'язків, яким властиві дві риси: перша характеризує саму політичну систему–рівновагу її складових частин, відносини та взаємодію між її інститутами організаційними, нормативними та ціннісно–ідеологічними. Друга стосується взаємовідносин політичної системи з іншими сторонами суспільного життя. В цьому випадку суб'єктами відносин політичної стабільності виступають, з одного боку, різноманітні латентні політичні сили, з другого інститути політичної системи. Саме цей аспект політичної стабільності найбільш складний і несе в собі найбільший потенціал непорядкованості. Політична стабільність має й інші аспекти. Вона може характеризувати стан усередині партій, інших суспільно–політичних організацій та рухів. Йдеться також про взаємостосунки між різними елементами управлінських державних структур [13, с. 3].

Відповідь проста й невтішна: українці почуваються нещасними. Принаймні, такого висновку дійшла міжнародна неурядова організація 8.09.15 «Мережа рішень про сталий розвиток» (Sustainable Development Solutions Network, SDSN), яка в цьогорічному звіті про всесвітній індекс щастя відвела Україні 111–те місце з–поміж 158 країн. До речі, «найщасливішими» країнами виявилися ті, де політико–економічна ситуація стабільна, а соціальні програми дієві: Швейцарія, Ісландія, Данія, Норвегія, Канада [14, с. 1].

Неодмінним чинником політичної стабільності є підтримка малого та середнього бізнесу (підприємництва). Політика сприяння створенню середнього класу в Україні має проводитись поступово та спиратися на підтримку працюючого населення, забезпечення випереджального зростання зарплатні, захист інте-

лектуальної власності. Вектор економічних реформ має бути спрямований на формування і поліпшення середнього класу суспільства, тому що середній клас – основа гармонії та опора демократичного, правового суспільства. Формування середнього класу буде сприяти розвитку економіці України, збільшенню надходжень податків і, як наслідок, поліпшить добробут усього населення країни та бюджету, підвищить престиж країни у світі, а також зробить країну набагато стабільніше. Крім того, це сприятиме розвитку виробництва, науки, інтелектуальної діяльності [15, с. 3].

Суспільно–політична обстановка (нестабільна). Нестабільний політичний режим, функціонує при глибоких системних реформах, революційних потрясіннях. Нестабільними виступають глибоко політичні, культурні розколи в суспільстві, які стимулюють системні кризи; байдужість уряду, взагалі держави до потреб населення; ріст корупції, ослаблення контролю над злочинністю та недотримання норм традиційного життя громадян, збільшення залежності від фінансових, економічних закордонних чинників, раптове втручання сусідніх держав у внутрішні справи режиму; гостра конкурентна боротьба політичних партій, різкий дисбаланс гілок влади та наростання масового невдоволення населення. Міжнародні відносини мають прояв ворожого протистояння населення різних національностей; релігійна обстановка визначається виникненням міжконфесійних конфліктів; стан злочинності і характер правопорушень набули загрозливого характеру, почалися формування (НЗФ) виступ їх на боці опозиції; різко зростає протидія силам охорони правопорядку; вчиняється активний негативний інформаційно–психологічний вплив ЗМІ на населення та особовий склад ЗС, який проявляється у викривленні їх дій та відкритій агітації. Широкомасштабний інформаційний вплив РФ та дії проросійських прибічників на Донбасі сприяли агресору в організації збройного протистояння місцевим охоронним органам України та створення, там так званих «ДНР» та «ЛНР». Характер загроз тісно пов'язаний в усіх сферах функціонування держави, новітні методи підготовки й ведення війни, підтверджують про необхідність інтеграції керівництва держави в у всіх сферах безпеки та оборони України в єдину систему стратегічного керівництва сектором оборони нового формату, відповідно до сучасних умов ведення «гібридної» війни, а заходи органів державної влади та місцевого самоврядування не досягають успіху в її стабілізації.

Сутність аналізу, оцінювання суспільно–політичної обстановки за результатами досліджень полягає у визначенні факторів розвитку суспільства, які безпосередньо чи опосередковано впливають на діяльність у даному регіоні або районі під час виконання бойових завдань. Зміст прогнозування суспільно–політичної обстановки полягає у визначенні тенденцій її розвитку і впливу на оперативну обстановку та виконання бойових завдань.

Оцінювання та прогнозування впливу суспільно–політичних умов на хід виконання бойових завдань та прийняття рішення командування в районі бойових дій, спонукає проаналізувати такі групи факторів, як: політична; соціально–економічна обстановка; етнічний та національний склад населення; релігійна обстановка;

демографічна характеристика регіону; криміногенна обстановка; екологічний стан регіону; стан охорони здоров'я; історико-культурне середовище; стан інформаційного простору.

Аналіз подій в районі ведення бойових дій показав, що своїми діями РФ намагається ідеологічно і морально довести до розбрату українське суспільство, нав'язати свою волю дезорганізувати роботу органів державної влади, деморалізувати ЗС України. Кінцева мета Москви в гібридній війні «відновити контроль над Україною та підпорядкувати всю її зовнішню і внутрішню політику своєму впливу [2, с. 21].

Висновки. У статті розкрито сутність оцінювання та прогнозування суспільно-політичної обстановки, визначення чинників та умов суспільно-політичної обстановки, у воєнних конфліктах сучасності які безпосередньо або опосередковано впливають на рівень сформованості морально-психологічної спроможності особового складу виконувати завдання за призначенням, у вироблення замислу та прийняття управлінських рішень. Визначення сутності оцінювання та прогнозування суспільно-політичної обстановки, її чинників та й умов, які безпосередньо або опосередковано впливають на діяльність в зоні ведення бойових дій. Агресія РФ проти України є найбільшим прикладом ведення війни нового покоління – «гібридної війни». Всебічний аналіз, розуміння походження її форм і способів, методів ведення дає можливість спрогнозувати та організувати ефективну протидію, пришвидшити перемогу над ворогом. Організація вивчення досвіду ведення гібридної війни та оцінка СПО в зоні ведення бойових дій дає змогу ОБУ оперативно й адекватно приймати рішення. Комплексні дії керівництва держави щодо стабілізації ситуації, як на міжнародній арені, так і в середині країни позитивно вплинуть на виконання завдань за призначенням ЗС України.

Список використаних джерел

1. Левченко О. В. Еволюція гібридної війни Російської Федерації проти України // Наука і оборона. – 2017. – №2. – С.11.
2. Даник Ю. Г., Бойченко О. С. Пріоритети, технологічні напрямки забезпечення обороноздатності держави в умовах загрози та ведення «гібридних війн» // Наука і оборона. – 2016. – №2. – С.19–22.
3. Певцов Г. В. Інформаційно-психологічні операції РФ і в Україні: моделі впливу та напрями протидії / Г. В. Певцов, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський // Наука і оборона. – 2015. – №2. – С.28–32.
4. Воєнна доктрина України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року №555/2015. Київ. Видання КМУ.
5. Клименко Н. Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти: 25.00.01. – Київ.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К.: НІСД, 2017. – С.928.
7. Національна безпека та оборона №9–10, 2016 Центр Розумкова. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. – С.2–16.
8. Закон України від 18 січня 2018 року №2268VIII. «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» К.КМУ.
9. Муженко В. М. «Перспективні напрямки розвитку ЗСУ в умовах суттєвих змін у воєнно-політичній ситуації навколо України на період до 2020 р. // Наука і оборона. – 2015. – №3/4.
10. Центр Разумкова «Суспільно-політична ситуація в Україні напередодні Парламентських виборів» // Національна безпека і Оборона. – 2012. – №7–8. – С.26–49.

11. Руденко О. Національна академія державного управління при Президенті України. Моделі підходи до аналізу поняття суспільна стабільність.

12. Киянка І. «Проблема політичної стабільності в державному управлінні». Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. – 10.11.2007. – С.2.

13. Крайнікова Т. Рейтинг довіри до ЗМІ: чому вниз? // Медіа-грамотність. 08.09.2015. osvita.mediasapiens.ua

14. Балувєв В. Кротевич В. Середній клас України: ознаки, роль і проблеми формування.

15. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії (1 липня 2009 року) // «Національна безпека і оборона. – 2009. – №7. – С.67–72.

References

1. Levchenko O. V. Evolucija gibrydnoi' vijny Rosijs'koj' Federacii' proty Ukrai'ny // Nauka i oborona. – 2017. – №2. – S.11.
2. Danyk Ju. G., Bojchenko O. S. Priorytety, tehnologichni naprjamky zabezpechennja oboronozdatnosti derzhavy v umovah zagrozy ta vedennja «gibrinnyh vijn» // Nauka i oborona. – 2016. – №2. – S.19–22.
3. Pevcov G. V. Informacijno-psihologichni operacii' RF i' v Ukrai'ni: modeli vplyvu ta naprjamy protydiv' / G. V. Pevcov, S. V. Zalkin, S. O. Sidchenko, K. I. Hudarkovsk'kyj // Nauka i oborona. – 2015. – №2. – S.28–32.
4. Vojenna doktryna Ukrai'ny. Ukaz Prezydenta Ukrai'ny vid 24 veresnja 2015 roku №555/2015. Kyi'v. Vydannja KMU.
5. Klymenko N. G. Osoblyvosti derzhavnogo upravlinnja v umovah nadzvychajnyh situacij: teoretychnyj ta istorychnyj aspekty: 25.00.01. – Kyi'v.
6. Pro vnutrishnje ta zovnishnje stanovyshe Ukrai'ny v 2017 roci. Analitichna dopovid' do Shhorichnogo Poslannja Prezydenta Ukrai'ny do Verhovnoi' Rady Ukrai'ny «Pro vnutrishnje ta zovnishnje stanovyshe Ukrai'ny v 2017 roci». – K.: NISD, 2017. – S.928.
7. Nacional'na bezpeka ta oborona №9–10, 2016 Centr Rozumkova. «Gibridna» vijna Rosii' – vyklyk i zagroza dlja Jevropy. – S.2–16.
8. Zakon Ukrai'ny vid 18 sichnja 2018 roku №2268VIII. «Pro osoblyvosti derzhavnoi' polityky iz zabezpechennja derzhavnogo suverenitetu Ukrai'ny na tymchasovo okupovanyh terytorijah u Donec'kij ta Lugans'kij oblastej» K.KMU.
9. Muzhenko V. M. «Perspektyvni naprjamky rozvytku ZSU v umovah suttevyh zmin u vojenno-politychnij situacii' navkolo Ukrai'ny na period do 2020 r. // Nauka i oborona. – 2015. – №3/4.
10. Centr Razumkova «Suspil'no-politychna situacija v Ukrai'ni naperedodni Parlaments'kyh vyboriv» // Nacional'na Bezpeka i Oborona. – 2012. – №7–8. – S.26–49.
11. Rudenko O. Nacional'na akademija derzhavnogo upravlinnja pry Prezydentovi Ukrai'ny. Modeli pidhody do analizu ponjattja suspil'na stabil'nist'.
12. Kyjanka I. «Problema politychnoi' stabil'nosti v derzhavnomu upravlinni». L'viv's'kyj regional'nyj instytut derzhavnogo upravlinnja Nacional'noi' akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezydentovi Ukrai'ny. – 10.11.2007. – S.2.
13. Krajnikova T. Rejtyng dovyri do ZMI: chomu vnyz? // Media-gramotnist'. 08.09.2015. osvita.mediasapiens.ua
14. Baluev V. Krotevyh V. Serednij klas Ukrai'ny: oznaky, rol' i problemy formuvannja.
15. Mel'nyk M. Politychna korupcija: sutnist', chynnyky, zasoby protydiv' (1 lypnja 2009 roku) // «Nacional'na bezpeka i oborona. – 2009. – №7. – S.67–72.

Ilnickiy I. L., National Academy of Land Forces named after hetman Petro Sagaidachny (Ukraine, Lviv), kazan.emilia@gmail.com
Seredenko M. M., National Academy of Land Forces named after hetman Petro Sagaidachny (Ukraine, Lviv), kazan.emilia@gmail.com

A method of evaluation and prognostication of social and political situation is after highly technological directions in soldiery conflicts of contemporaneity

Essence of evaluation and prognostication of social and political situation, determination of factors and terms of social and political situation, which directly or mediated influence on the level of formed morally psychological possibilities of personnel to execute a task on purpose, is exposed in the article, in making of

project and acceptance of administrative decisions. Evaluation and prognostication of social and political situation, its factors, and term which influence directly or mediated influence on activity in the area of conduct of battle actions. Aggression of RF against Ukraine is the most example of prosecution of war of new generation – «hybrid war». Comprehensive analysis, dae possibility sprognozuvati understanding of origin of its forms and methods, methods of conduct, and organize effective counteraction, prishvidshiti victory over an enemy. Organization of study of experience of prosecution of hybrid war and estimation of SPO in the area of conduct of battle actions enables OVU operatively and adequately to make decision. Complex actions of guidance of the state in relation to stabilizing of situation, both in the international arena and in a middle a country positively will influence on implementation of tasks on purpose ZS.

Keywords: *evaluation and prognostication of social and political situation, factors of social and political situation, informatively psychological measures.*

* * *

УДК 323.173:329.273:323.1

Наконечний В. С.,
аспірант відділу гуманітарної безпеки,
Національний інститут стратегічних досліджень
(Україна, Київ), vs.nakonechnyi@gmail.com

ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ: СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ

Здійснено спробу актуалізувати сучасне бачення сутності та змістовного наповнення поняття «етнічний сепаратизм». Показано узалежненість розуміння останнього від існуючих поглядів на категорії «етнічність» і «сепаратизм», які виступають його базовими складовими елементами. Запропоновано дефініцію поняття «етнічний сепаратизм», з урахуванням опрацьованого матеріалу, та висловлено бачення перспектив подальших розвідок у даному напрямку.

Ключові слова: *етнічність, етнополітична стабільність, етнонаціональна політика, територіальна цілісність держави, національна безпека.*

У сучасному публічному та науковому дискурсі термін «сепаратизм» головним чином асоціюється зі сферою етнонаціональних відносин у поліетнічній державі. Таку конотацію він набув у другій половині ХХ ст. в результаті бурхливого виходу етнічності на світову політичну арену, а також утвердженням глобальної системи світоустрою, основу якої складають національні держави.

Еволюція у розумінні терміну «сепаратизм» від поняття, що ще у XVII ст. використовувалося для осмислення, оцінки і пояснення процесів суспільно-релігійного життя, до його модерного наповнення етнічним змістом та перетворення на таку самостійну політологічну категорію як «етнічний сепаратизм», стала відзеркаленням рушійних сил, домінуючих чинників, визначальних тенденцій і спрямованості процесів суспільно-політичного розвитку людської цивілізації та їх відповідного теоретико-методологічного опосередкування.

Планетарний етнотренд, одним з проявів якого поруч з феноменами «етнічного ренесансу», «етнічної мобілізації», «етнізації політики» чи «політизації етнічності» став «етнічний сепаратизм», виявився фатумом не лише для імперій (Габсбурзької, Османської, Російської, Британської), постколоніальних країн Азії і Африки, тоталітарних держав на кшталт СФРЮ і СРСР чи нових східноєвропейських демократій, а й безпосередньо торкнувся багатьох розвинутих країн Європи, Америки і Східної півкулі. Етнодетермінованість локальних і глобальних політичних процесів, чи, принаймні, значної частини з них, ймовірно, триватиме і надалі.

Знаходячись у зоні турбулентності, спричиненої зіткненнями геополітичних, цивілізаційних, конфе-

сійних, ідеологічних, культурних та світоглядних пластів, а також перебуваючи на етапі державо- і націєтворчого транзиту та в умовах анексії частини території (АР Крим) і гібридної війни на сході (ОРДЛО), Україна як поліетнічна держава з 2014 р. набула високого ступеню вразливості від впливу етнічного чинника, зокрема такої форми його вираження як етнічний сепаратизм. Експерти вважають за необхідне «говорити про реальну можливість сепаратизму в Україні», зважаючи на «наявні певні передумови для загострення протиріч між етнічними групами, що зумовлюється невирішеністю політико-правових, економічних, соціокультурних питань» [16, с. 91].

Низка факторів, що прямо чи опосередковано підживлюють етносепаратистські інтенції, упродовж періоду незалежності перейшли з латентної форми у відкриту, доповнилися новим переліком надскладних проблем і значною мірою стали визначати зміст порядку денного у внутрішньодержавному та міжнародному форматах. Окремі з них перетворилися із суто теоретичних на реальні загрози етнополітичній стабільності, національній безпеці і територіальній цілісності держави. Відтак, сформувалася потреба в осучасненні бачення сутності поняття «етнічний сепаратизм» та його змістовного наповнення, що і зумовило вибір теми статті.

Об'єктом дослідження виступає етнічний сепаратизм як один з проявів сучасної загальносвітової етнодетермінованості політичних процесів.

Мета статті полягає у спробі актуалізувати сучасне бачення сутності та змісту поняття «етнічний сепаратизм».

Проблематика етнічного сепаратизму перебуває в полі зору багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Окрім вузькофахових досліджень, спрямованих на поглиблене вивчення його етнополітологічних аспектів, етнічний сепаратизм стає об'єктом зацікавленості фахівців у галузі етнології, етнопсихології, етносоціології, етнофілософії, етнодержавознавства.

В західній політичній науці зазначена проблематика почала активно досліджуватися з середини ХХ ст. З-поміж визнаних вчених варто виділити таких, як Г. Браун (Австралія), Е. Геллнер, Е. Гобсбаум, Е. Сміт, К. Уільямс, (Великобританія), Дж. Кох (Нідерланди), Ф. Барт (Норвегія), Г. Алмонд, Б. Андерсон, А. Батта, П. Брасс, Р. Брубейкер, А. Б'юкенен, П. Ван ден Берг, К. Гіртц, Ф. Глісон, Д. Горовиць, М. Новак, У. Петерсен, Г. Хейл, Е. Шилз (США) та ін.

З числа найбільш відомих вчених, які займалися етнографічними та етнологічними дослідженнями в СРСР, необхідно зазначити Ю. Бромля, Л. Гумільова, П. Кушнера, С. Широкогорова та ін.

У країнах, що виникли на теренах колишнього СРСР даний науковий напрям почав розвиватися з початку 1990-х рр. Серед вчених держав близького зарубіжжя, праці яких присвячені проблемам сепаратизму, зокрема етнічного, слід назвати таких, як А. Авраменко, А. Ахметов, І. Бабкін, Г. Балаян, І. Бочарніков, М. Беляєв, Е. Паїн, Н. Левченко, В. Малахов, В. Тішков (Росія); І. Байрамов (Азербайджан); Р. Мегреладзе (Грузія) та ін.

Різноманітні етнологічні аспекти, у тому числі питання етнічного сепаратизму, розкриваються у доробках українських вчених, серед яких: С. Асланов,